

Ciutat Vella
Centre històric de Barcelona

Ciutat Vella
Centre històric de Barcelona

Índex

1. Introducció	4
1.1. Dos casos de bones pràctiques urbanes	5
1.2. Casos excepcionals amb trets comuns	7
2. Ciutat Vella, el centre històric de Barcelona	12
2.1. L'indret i el seu passat	13
2.2. Objectius	16
2.3. Conceptes clau	20
2.4. Balanç i reptes de futur	23

1
Introducció

Barcelona. Dos casos de bones pràctiques urbanes

Barcelona presenta dos casos de bones pràctiques urbanes amb el títol "Ciutats habitables".

- Ciutat Vella. El centre històric de Barcelona.
- Poblenou 22@Barcelona. El districte de la innovació.

Aquests dos casos compleixen els requisits per exposar-se a la zona de Millors Pràctiques Urbanístiques de l'Exposició Universal de Xangai del 2010. Són dos casos concrets que afecten zones molt ben definides des d'un punt de vista territorial i que són fàcilment identificables dins del teixit urbà.

Constitueixen dos processos de transformació en fase de desenvolupament en zones amb un valor estratègic fonamental per a la ciutat i la seva àrea metropolitana: el centre històric, que és vertaderament el centre administratiu, polític, cultural i turístic de la ciutat, que lluita per conservar la seva naturalesa residencial; i l'antic barri industrial per excel·lència de Barcelona, que té l'objectiu de convertir-se en part d'una ciutat habitable sense perdre la seva naturalesa productiva.

L'actuació que s'ha dut a terme a Ciutat Vella és conseqüència de l'empitjorament de les condicions de vida dels veïns i les veïnes, mentre que l'actuació al Poblenou forma part de l'estratègia econòmica de la ciutat. Les dues àrees han quedat excloses de la dinàmica de la ciutat, ja que la primera havia perdut els valors urbans i la segona no els havia tingut mai.

Ambdós processos comparteixen l'objectiu d'aconseguir les condicions que caracteritzen les ciutats habitables:

- Un marc atractiu que respecti l'entorn.
- Un model urbà econòmicament viable que ofereixi oportunitats a les persones.
- Una comunitat socialment cohesionada.

QuickTime™ and a
decompressor
are needed to see this picture.

Casos excepcionals amb trets comuns

Els projectes de Ciutat Vella i Poblenou 22@Barcelona comparteixen uns trets que els fan excepcionals:

Àrea territorial

Totes dues són àrees territorials amb uns límits clars, compostes per estructures morfològiques identificables dins del conjunt de la ciutat (Ciutat Vella és una estructura medieval enfront de l'Eixample de Cerdà, una extensió quadriculada, mentre que el Poblenou forma part d'aquesta quadrícula amb unes fronteres molt ben delimitades).

Un altre element comú és la seva gran extensió. Són zones que tenen un pes important des del punt de vista de la superfície total de la ciutat. La superfície de 9 quilòmetres quadrats del Poblenou representa gairebé el 10% de la superfície de la ciutat, i la de Ciutat Vella en representa el 5%. Els processos de transformació de cadascuna tenen un mèrit i una significació especials per aquesta raó.

Tots dos casos també constitueixen exemples de com s'ha d'intervenir en àrees fonamentals de la ciutat amb l'objectiu de recuperar-ne o redefinir-ne el paper cívic.

Actuacions estratègiques

Les dues intervencions s'inclouen dins d'un conjunt de plans i projectes que es desenvolupen a Barcelona, el valor estratègic dels quals rau en la capacitat d'influir en l'evolució de la ciutat a mitjà i llarg termini.

Aquest conjunt d'actuacions, dutes a terme mitjançant una gran varietat d'instruments, inclou, entre altres, accions per transformar estructures industrials bàsiques, com és el cas del projecte del 22@ del Poblenou; actuacions estructurals que volen establir nous enllaços urbans; la planificació de grans espais oberts com a elements per reequilibrar una ciutat compacta; la reconstrucció d'instal·lacions de barri, i la implementació d'un pla d'habitatge.

A més de constituir un element bàsic de l'estratègia econòmica de Barcelona, com a centre principal de l'àrea metropolitana, el projecte del 22@Barcelona del Poblenou també ofereix un nou model de construcció de ciutats que ha obert el camí a operacions a gran escala per transformar sòl industrial a Barcelona.

El projecte de Ciutat Vella és un cas extrem i excepcional dins d'aquest grup de projectes estratègics, a causa de la importància històrica, cultural i política com a catalitzador de la centralitat.

Característiques del procés

Els casos que presenta Barcelona són processos a llarg termini que actualment es troben en fase de desenvolupament. Així és possible fer un balanç dels resultats. Tenen un rerefons important i es projecten en el futur seguint la seva pròpia lògica de desenvolupament.

Un altre element que comparteixen és que són exemples de gestió de la complexitat urbana, la cúspide del desenvolupament urbà del segle XXI. Aquesta complexitat prové, en part, de l'aglomeració en el mateix territori de diversos sistemes urbans que de vegades no presenten coherència entre si, i això pot generar conflictes. La gestió de la complexitat urbana demana diversos instruments quant al desenvolupament urbà, l'acció social, les mesures econòmiques i culturals, etcètera.

Les dues operacions es duen a terme sota la direcció del sector públic amb la col·laboració de la iniciativa privada. També disposen d'un òrgan gestor, una empresa pública o una col·laboració amb el sector privat, per tal de promocionar i coordinar els diversos tipus d'actuació.

Projectes que es corresponen amb l'estratègia general de Barcelona

Tots dos casos són exemples perfectes de l'estratègia de desenvolupament general de la ciutat, que té com a finalitat la millora de la qualitat de vida de la ciutadania, i que ha adoptat els valors següents com a criteris d'actuació:

- Una ciutat densa i compacta. Una ciutat eficient amb una àmplia gamma d'usos i funcions urbanes en un espai petit, que redueix la mobilitat innecessària i estimula la cohesió social al mateix temps que garanteix una eficiència més elevada en la gestió del territori.
- Una ciutat mediterrània. Una ciutat paradigmàtica per al passeig i la convivència, que presta una atenció especial als espais públics, els llocs de trobada per excel·lència on es desenvolupa la vida de ciutat.
- Una ciutat complexa que opta per una gamma completa d'usos, per oposició a l'especialització. Una ciutat on es pot viure, treballar i gaudir. Una ciutat complexa des d'un punt de vista morfològic i sociològic.
- Una ciutat sostenible. Una ciutat que es desenvolupa seguint criteris de mobilitat sostenibles, que incorpora mesures d'estalvi energètic i que es preocupa per reduir la contaminació.
- Una ciutat productiva i innovadora. Una ciutat que fomenta l'activitat econòmica com a factor important per millorar la qualitat de vida de les persones i que opta per la tecnologia i l'economia creativa.
- Una ciutat integradora. Una ciutat que cerca una identitat, una cohesió. Una ciutat oberta que es preocupa per la creació de nous epicentres per a la cultura i les relacions socials.

2

Ciutat Vella, el centre històric de Barcelona

Introducció

El projecte de Ciutat Vella s'insereix dins dels processos de transformació recents més importants que s'han emprès a Barcelona, com ara les noves àrees centríques o la recuperació del front marítim. El projecte ha estat en desenvolupament durant vint anys i obre el camí a les noves polítiques de barri de Barcelona. És una de les primeres experiències que s'implementaran en el centre històric d'una ciutat gran a Espanya.

Recuperar la funció residencial de la zona és el leitmotiv del projecte de transformació urbana del centre històric de Barcelona. Oposant-se a la concepció tradicional, on el desenvolupament econòmic significa expansió, el projecte s'aborda amb la convicció que el desenvolupament econòmic també és possible en conjunció amb la millora de les condicions de vida dels barris en decadència.

La transformació, una metamorfosi constant de la qual la història de les nostres ciutats forma part, és l'entorn de treball en constant evolució. Les transformacions suposen nous reptes però també nous valors actualitzats.

2.1. L'indret i el seu passat

El que avui dia es coneix com a centre històric de Barcelona, Ciutat Vella, se situa entre la muntanya de Montjuïc i el parc de la Ciutadella, delimitat pel front marítim amb el Port Vell i per la Gran Via, l'avinguda més important de l'Eixample, l'ampliació quadriculada de la ciutat que va tenir lloc al segle XIX. La plaça de Sant Jaume destaca com a centre simbòlic, polític i institucional i la plaça de Catalunya és el centre neuràlgic del transport, amb la Rambla com a principal eix unificador de tota l'estructura.

Fins al 1858, la revolució industrial va tenir lloc dins de la ciutat, llavors envoltada per les muralles. Quan es van enderrocar i es va tirar endavant el projecte de l'Eixample d'Ildefons Cerdà, es va iniciar un procés d'expansió de la ciutat que ha donat lloc a la Barcelona actual. A poc a poc, Ciutat Vella va deixar de ser la ciutat.

Després de dècades d'una concepció expansiva, l'atenció de la ciutat es va tornar a centrar en la zona urbana, que en aquells moments es trobava en plena decadència i necessitava plans i projectes de recuperació social, cultural, urbana i econòmica.

L'any 1986, Ciutat Vella es va declarar Àrea de Rehabilitació Integral (ARI) i es van establir els fonaments per a una intervenció contundent i continuada a Ciutat Vella. L'ARI va ser un mecanisme que va fer possible implementar una acció conjunta entre l'Ajuntament de Barcelona i els agents públics i associatius implicats, amb una referència politicoadministrativa única i un programa públic que s'emmarca dins de les diverses operacions de desenvolupament urbà.

Avui dia, la totalitat de Ciutat Vella es reconeix com a centre històric: el mosaic de barris que la componen li aporten un valor amb més potencial i presenta un nou posicionament com a referència metropolitana principal.

2.2. Objectius

La ciutat antiga, una de les zones més degradades de Barcelona, amb un gran patrimoni històric, havia perdut el seu interès residencial. Es va exigir un projecte integral, amb la participació de les institucions i la ciutadania, un pla d'actuació global que inclogués tots els aspectes, des de la reurbanització fins als programes socials, basat en un model d'intervenció que requeria la coordinació de diversos agents.

El leitmotiv del projecte és recuperar la funció residencial de la zona mitjançant operacions per obrir nous espais i construir instal·lacions: una obertura parcial de la zona, on s'ha minimitzat la distribució dels carrers dels plans anteriors, amb una nova concepció de la mobilitat que se centra en valors mediambientals i presta una atenció especial a l'escala, a les dimensions de la zona on es duu a terme la intervenció.

Té els objectius següents:

1. **La renovació residencial.** La finalitat era recuperar la funció residencial millorant les condicions de vida dels habitatges, per fer la ciutat una altra vegada habitable, amb la responsabilitat compartida entre els veïns i les veïnes i els propietaris i les propietàries. L'operació pilot, que implicava l'establiment de la primera oficina d'habitatge territorial i d'una empresa pública per gestionar les operacions de desenvolupament urbà, va fer possible garantir el reallotjament de les persones afectades i, per tant, evitar la disgregació dels barris que componen el centre històric, entre altres problemes. La política d'habitatge no es podia encarregar de corregir els desequilibris demogràfics o respondre a la demanda creixent d'habitatge però sí que podia assegurar la viabilitat d'un programa basat en el reallotjament dels veïns i les veïnes afectats pel desenvolupament urbà, com per exemple, reallotjaments a mida que depenien de l'equilibri entre el nombre d'habitatges afectats i els que el desenvolupament generava; les associacions de veïns i les autoritats van acordar un punt d'inici bàsic i van arribar a un consens.

2. **La renovació de les instal·lacions de barri.** Això significa que les instal·lacions públiques ofereixin noves activitats, en un marc metropolità, urbà o de barri, amb serveis basats en la proximitat. Instal·lacions públiques que es converteixen en fites urbanes de l'espai públic, ja sigui a través de construccions singulars que formen part d'un itinerari determinat i esdevenen llocs de referència o de nous edificis públics que permeten la millora dels espais públics.

3. La recuperació i la reavaluació de l'espai públic. Això implica la renovació de les infraestructures, la creació de nous espais públics per a la convivència intergeneracional i intercultural i el reforç de l'estructura urbana i els itineraris urbans, per mitjà de la identificació dels indicis històrics i les noves continuïtats. Un espai públic que no només s'entén com un espai buit per desenvolupar de nou sinó com un lloc que ofereix la possibilitat de transformar-se, d'establir continuïtats des dels espais més col·lectius fins als més privats.

2.3. Conceptes clau

El projecte de Ciutat Vella és un projecte públic que incorpora el desenvolupament urbà sostenible, liderat des de la mateixa àrea i que es basa en les estratègies següents:

- a. **La descentralització municipal:** una política de proximitat amb l'objectiu doble d'acostar-se als ciutadans i adquirir uns coneixements exhaustius sobre l'àrea.
- b. **La mentoria pública:** una gestió pública amb una actuació continuada que aborda un projecte de gestió integral que genera les pròpies dinàmiques i la pròpia credibilitat, amb la intervenció de l'estructuració jeràrquica de l'estratègia general i amb un ritme pactat d'intervenció i d'interessos.
- c. **La implicació institucional i ciutadana:** la participació ciutadana amb nous canals de comunicació en un teixit social en evolució enmig d'un procés de transformació, amb una estreta col·laboració entre els agents socials, culturals i econòmics.

El projecte de Ciutat Vella és un model de gestió integral que s'estructura a partir de la coordinació i la responsabilitat compartida entre els agents públics i associatius.

El projecte inclou les propostes següents.

1. **Un model de desenvolupament urbà:** compatible amb el centre de gestió i de serveis de l'àrea metropolitana i amb el centre històric com a conjunt de barris habitables. En un marc de posicionament territorial, es vol recuperar el centre històric com a espai residencial i, al mateix temps, com a espai principal de la ciutat i l'àrea metropolitana.
2. **La revaluació de la ciutat construïda:** s'avança, a partir de la idea de patrimoni associat al "centre monumental", cap a una nova concepció que reconeix el patrimoni de cada districte, amb una visió polièdrica del territori i descartant els enfocaments previs basats en una distribució i unes escales poc adequades.

3. **L'heterogeneïtat urbana:** compon el centre històric, amb un marcat caràcter policèntric, i reconeix l'heterogeneïtat dels barris, no s'hauria de concebre com un accident sinó com una qualitat, una premissa bàsica per reconèixer la "massa històrica".

4. **La llegibilitat i la complexitat de la forma urbana:** caracteritzen les àrees urbanes consolidades, segons la lògica unificadora social, econòmica, cultural i urbana. Allà on l'espai públic i la construcció van a la una i no actuen com projectes autònoms i separats, sinó per al benefici mutu, amb plans i projectes d'unió.

La cohesió social: el centre històric és un espai molt sensible als desequilibris potencials, a les incerteses i a les tensions, units als efectes de la revaluació. El període en què molts veïns i veïnes fugien de la degradació mentre que d'altres es quedaven atrapats en la marginalitat s'ha acabat. El centre històric torna a ser un espai d'acollida i d'oportunitats, un cop rebuda la darrera onada d'immigració, que ha constituït el període més complex del pas de la plurieconomia al pluriculturalisme.

2.4. Balanç i reptes de futur

Assolida la recuperació residencial, Ciutat Vella s'ha convertit en un exemple d'actuacions recents en els nostres centres històrics, que volen contribuir a reflexionar entorn dels criteris i els mètodes emprats. Tanmateix, també representa un nou panorama, un teixit social amb nous interlocutors, nous reptes que demanen uns nous mecanismes de participació i nous canals de comunicació.

La millora urbana de les nostres ciutats requereix una mentoria pública per part de les autoritats. Les polítiques de coordinació institucional, la cooperació i la responsabilitat compartida dels agents públics, socials, culturals i econòmics, en definitiva, la participació col·lectiva, són un factor clau de l'èxit de les actuacions. Ciutat Vella n'és un exemple.

Ciutat Vella, el centre històric de Barcelona, és un projecte que es basa en la participació i en la gestió integrada, liderada i guiada per la iniciativa pública, concebut per a tot el centre històric, amb una planificació oberta i en què s'ha prestat atenció als esdeveniments econòmics, al ritme d'execució, i a la planificació més general de la ciutat, i amb una comprovació diària.

Avui dia, davant del repte que representa el fenomen de la globalització i la transformació de les nostres ciutats, la revaluació i la centralitat són a la vegada valors afegits i amenaces. L'ús intensiu de l'espai públic, el monocultiu d'activitats amb l'explosió del turisme i el lleure, entre altres, ha trencat l'equilibri històric dels districtes, que corren el risc de perdre la identitat i expulsar-ne la població més fràgil, fet que afectaria l'habitabilitat d'una manera molt directa.

Així, doncs, la bona pràctica avui dia permet reconèixer valors aplicables a altres pràctiques urbanes, fet que genera un efecte d'innovació i transferibilitat potencial, com ara:

1. **La transversalitat** és possible i es presenta amb mecanismes de coordinació entre sectors. Les autoritats públiques són les responsables de trobar les solucions i, per tant, de descobrir els instruments necessaris, amb la implicació de la comunitat en el procés participatiu per mitjà de la coordinació de les polítiques sectorials amb uns objectius comuns. Els objectius basats de manera exclusiva en la recuperació física han deixat lloc, en el cas de les polítiques sectorials, a cedir la prioritat a la transversalitat entre els diferents camps.

2. Amb l'objectiu de determinar les qualitats de cada districte, la **ciutat històrica ja no es concep com un tot** sinó que el patrimoni es considera un valor afegit, que pren part en el procés de la recuperació social, urbana i econòmica. La idea del "centre monumental" ha deixat pas a una nova concepció del patrimoni amb l'objectiu de reconèixer-lo en cada barri del centre històric.

3. És necessari **fomentar l'heterogeneïtat dels barris**. Es pot dir que un centre històric redefinit com un espai de centralitat en un entorn de simbolisme i de comunicacions ha donat pas al foment de l'heterogeneïtat amb una naturalesa clarament policèntrica.

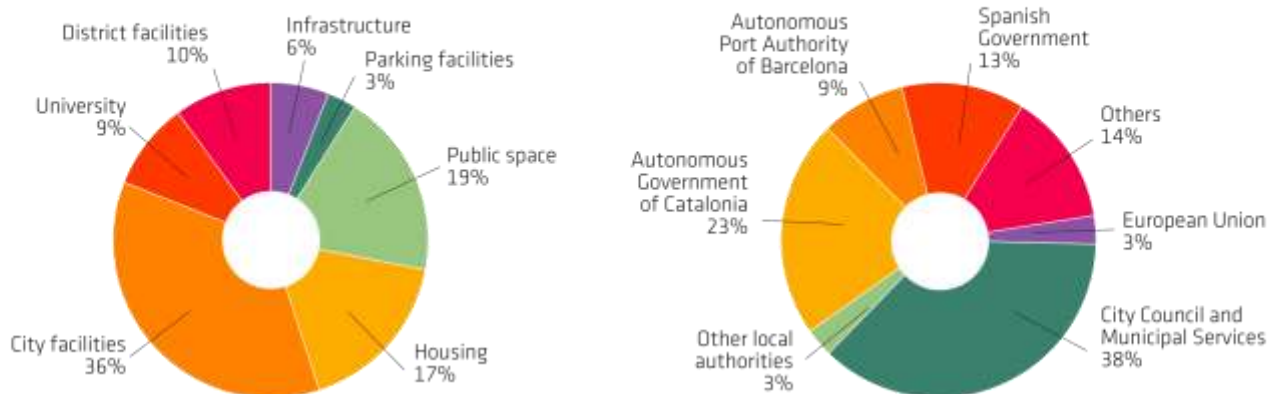
4. Cal **tenir en compte la lògica urbana i unificadora** del conjunt, tenint sempre present que la llegibilitat i la complexitat de la forma urbana defineixen el caràcter de les zones urbanes consolidades. El pla i el projecte urbà s'han d'afrontar segons l'espai i l'itinerari públics, així com la construcció que els acompanya.

El projecte de Ciutat Vella ens ha permès obtenir un coneixement més profund de la història de la ciutat i ens ha proporcionat les directrius per a les futures intervencions. Aquest coneixement serà una eina del **projecte urbà pluridisciplinari** i ha de trobar criteris d'intervenció compatibles que tinguin en compte la història de la ciutat.

Dades sobre les inversions a Ciutat Vella:

Distribució de les inversions segons el tipus d'intervenció i els agents públics implicats

Investment distribution according to type of intervention and public agents involved

Ciutat Vella
El centre històric de Barcelona

